

מאמר מהגאון הגדול רבי אריה לייב לוי שליט"א

ראש ישיבת הנגב שכר שכיר וחבר מועצת גדולי התורה

שביעי של פסח

בשביעי של פסח לא נצטוונו במצווה מיוחדת – 'מצוותו של יום', הגם שאז נעשה נס קריעת ים סוף, והיתה אז שירת ישראל על הים וכל המסתעף מזה. והדבר צריך תלמוד.

א

א. שמות י"ג ח' – 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים'. יעוין באבן עזרא שעמד על כך דלפ"ר ביאור הכתוב הוא מפני מה אני מחויב בכל המצות, ולפי"ז היה צריך הכתוב לומר שסיבת חיוב המצות הוא 'בעבור שעשה ה' לי', ואילו לשון הכתוב מעיד שבא לפרש ולבאר מדוע ה' עשה לי בצאתי ממצרים.

ונעתיק לשונו של הרב אבן עזרא. 'רק פירוש בעבור זה, בעבור זאת העבודה שהיא אכילת המצה ולא יאכל חמץ. שהוא תחילת המצות שצוה לנו השם. עשה לנו השם אותות עד שהוציאנו ממצרים. והטעם, לא הוציאנו ממצרים רק לעבדו, ככתוב 'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה', וכתוב 'אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים' ותוכן דבריו, שהציאת מצרים הייתה בשביל 'לעבדו' ולהיות לכם לאלקים', אולם יש מעליותא מיוחדת במצות מצה ואיסור חמץ שהם תחילת המצות.

ובביאור גדר מעלת 'תחילת המצות', הרי דרך האדון לקנות את עבדו במה שהעבד עושה מלאכת-עבד עבור אדונו, שעל ידי תחילת מלאכת-עבד זו הוא נכנס להיות עבד לאדונו, וממילא כל מה שיעשה אחר כך כעבד, בא מכח אותה תחילת מלאכת-עבד שהכניסה אותו למצב זה של עבד המחויב לאדונו בכל מה שירצה. נמצא, שקיום מצוות אכילת מצה איננה קיום מצווה ככל המצוות שבתורה, אלא שמצווה זו היא שמחילה על האדם דין עבד להשם והיא שמכניסה אותו למצב עבדות להשם [ועוין עוד ברמב"ן סו"פ בא טעם חיוב כרת באוכל חמץ ובמבטל קרבן פסח שהם לזכרון האותות והמופתים. והחמירה תורה בכ"ז].

ב. ובזה יבואר חידוש הגר"ח שמדקדק מדברי הרמב"ם ריש פרק ז' מחמץ ומצה, דלא סגי במה שמספר כל הניסים שנעשו בליל ט"ו, אלא דבעינן שידע שניסים הללו אירעו כהיום בליל ט"ו. ולפ"ר צריך ביאור בטעמא דמילתא, וכי בכל זכירת יציאת מצרים צריכים אנו לזכור אימתי היה זמן יציאת מצרים.

ונראה סברת הדברים על פי דברי האב"ע הנזכרים, שהרי מצוות ליל ט"ו הן תחילת מעשה עבדות והכניסה אל מצב העבדות, ולפיכך השתא כשמקיים את המצוות חייב לידע שהן תחילת המצוות וד"ז הוא תנאי שידע קודם שהיום הוא ט"ו ומצוות לילה זה הן המכניסות אותנו ופועלות בנו קניין עבדות להשם ולמצוותיו.

ג. והיא היא ההלכה דחייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, הואיל וקיום מצוות ההגדה הוא 'תחילת המצוות' ועשייתו לעבד, ואילו לא יראה האדם את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים וכעת הוא נכנס

להיות עבד השם, הרי מצוות ההגדה תהיה כמצווה בעלמא וכשאר מצוות שהוא מחויב מתוקף היותו כבר עבד.

ומהאי טעמא תנאי ההגדה וסיפור יציאת מצרים שיהיו דווקא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, שהרי כפי דברינו עניינם של אלו הוא דהו"ל מעשה הקניין לעבדות.

ב

ד. כעת נבוא לבאר עניינו וגדרו של יום – שביעי של פסח, הנה לא מצאנו מצוה מיוחדת לשביעי של פסח, ונראה לבאר ע"פ הירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ו' ובמפרשים) שכל דשביעי של פסח הוא 'גמר גאולתן של ישראל'. וכפי שהראנו לעיל, מצוות ליל ט"ו הרי הם במהותם תחילת המצוות ומעשה הכניסה אל מצב העבדות, אלא שעד שביעי של פסח עדיין לא נשלמה גאולת ישראל וכדברי הירושלמי. ואם כנים אנו בזה, הרי שביום שביעי של פסח, לקבוע מצווה כעבד המחויב כבר לאדונו - אי אפשר, שהרי עדיין לא קיבלנו את התורה, אולם לקבוע מצווה המכניסה אותנו אל מצב העבדות - גם כן אי אפשר, שהרי כבר בליל ט"ו נכנסנו ב'תחילת המצוות'. אם כן מה הוא 'מצוותו של יום' ביום שביעי של פסח.

ה. וכשנתבונן בסדר הדברים איך שפרעה שולח את העם ולאחר מכן רודף אחריהם להחזירם למצרים, כל זה היה שלא בדרך הטבע, שהרי בליל ט"ו בזמן מכת בכורות בא פרעה לפני משה ואהרן וביקש לשלוח את בני ישראל, וידועים דברי המדרש בילקוט שמעוני פ' בא [רמז ר"ח, ד"ה קומו צאו בא"ד] וז"ל: **'אמרו לו, ומבקש אתה לכלות את המכה הזו ממך, אמור הרי אתם ברשותכם הרי אתם עבדיו של הקב"ה. התחיל פרעה צוח לשעבר הייתם עבדי, אבל עכשיו הרי אתם בני חורין, הרי אתם ברשותכם, צריכין אתם להלל להקב"ה שאתם עבדיו'.**

הרי שלאחר-מכן חרטת מצרים ורדיפתם אחרי בני ישראל להחזירם למצרים, הייתה מפני שהקב"ה נתן בלבם הרהורי חרטה, על מנת להראות את חיבתו לבני ישראל.

ו. והבדל ברור יש לעומת ליל ט"ו, במכת בכורות, בה עדיין לא הגיעו ישראל למדרגה של ראיית פני השכינה. משא"כ במעמד קריעת ים סוף זכו ישראל לראות את השכינה לישראל עד שאמרו 'זה אלי'. ומתוך 'זה אלי' זכו ישראל למעלה נוספת בקריעת ים סוף – שהיא 'ואנוהו' 'אני והוא' לשון חיבה, וממעמד זה נתחדשה פרשה שלימה – פרשת 'הידור מצוה'. וכבר עמדו בזה שבשירת הים לא הזכיר כלל הצלת בני ישראל, ובאמת שכל עיקרה של השירה היא ב'סוס ורוכבו רמה בים' – בהידור שעשה הקב"ה לבני ישראל בשביעי של פסח, הידור שנוסף על עצם הוצאתם ממצרים ביום ט"ו, הידור בו ה'א'ה' הקב"ה לישראל את חיבתו להם. וזהו עיקרו של יום שביעי של פסח – 'זה אלי ואנוהו'. הידור מצווה.

ז. וידוע יסודו של הבית הלוי שהידור אינו יכול לעמוד לבדו אלא כתנאי להיות מצטרף לעצם המצווה, גם כאן בשביעי של פסח, היא היא גמר גאולתן של ישראל כדברי הירושלמי, שהכניסה למצב של עבדות בתחילת המצוות, לא נסתיימה עד החידוש של הידור מצוה שנתגלה בשביעי של פסח, שהיא החיבה של קוב"ה וישראל, והוא עיקרו של יום.

(מכתבי תלמידים)